

Előszó a Replika Giddens-blokkjához

Anthony Giddens az angol szociológia egyik legismertebb elméletalkotója, így életműve elvileg nem szorulna bemutatásra. Ugyanakkor a hazai társadalomtudományok mindeddig meglehetősen mostohán bántak vele. Itthon elsősorban tankönyvszerzőként, valamint a baloldali politika megújulására vonatkozó reflexiói kapcsán vált ismertté a szélesebb közönség számára. Anélkül, hogy – a mindezen vizsgálódásokat megalapozó – társadalom- és modernizációelméleti elemzései vita tárgyává váltak volna. Ez az életművében bekövetkezett hangsúlybeli eltolódás óhatatlanul magában rejti a félreértés lehetőségét, ami önmagában is indokoltta teszi a hiánypótlást, amire az alábbi blokkal teszünk kísérletet.

Az e bevezető után elsőként közölt interjú a giddensi társadalomelmélet legfontosabb szemléleti sajátosságait és problémafelvetéseit hivatott bemutatni. Az 1984-ben megjelent *The Constitution of Society*-ben kifejtett strukturációelmélet azoknak az átfogó társadalomelméleti összegzéseknek kívánta alternatíváját nyújtani, melyek néhány évvel korábban Habermas (2011 [1981]), Luhmann (2009 [1984]) vagy Bourdieu (1979) tollából megjelentek. Ennek alapjául mindenekelőtt egy olyan megközelítés szolgált, amely a reflexív cselekvők és intézmények pragmatikus filozófiába ágyazott koncepciójából indult ki. Az ily módon értelmezett reflexív cselekvő mind az életvilág és alrendszerek, mind az autopoietikuss rendszerek, mind pedig a mezők és habitusok fogalmait szétfeszíti. A társadalmi integráció kérdéseit az annak minden mozzanatára kölcsönösen reflektáló cselekvők és intézmények kontextusában fogalmazza újra (Sík 2013a). Blokkunkban Berger Viktor *A tér problémája Anthony Giddens társadalomelméletében* című tanulmánya vizsgálja meg a strukturációelmélet következményeit a tér (és idő) szociológiája szempontjából (Berger 2013).

A társadalomelméleti újításokat – a kontinentális elméletalkotókhoz hasonlóan – Giddens esetében is a modernizációelméleti vizsgálódások előkészítése motiválja. A '90-es évektől megjelenő kötetek (Giddens 1990, 1991, 1992, 2013 [1994]) a késő modernitás kordiagnózisának felvázolására vállalkoznak. Blokkunk további írásai elsősorban ezekkel foglalkoznak. Harmadikként a giddensi kordiagnózis egyik összefoglaló tanulmányát közöljük, melynek címe *Élet a poszttradicionális társadalomban* (2013 [1994]). Az esszé eredetileg egy Ulrich Beckkel és Scott Lashsel közös kötetben jelent meg, melynek célja a reflexív modernitás kü-

lőnböző dimenzióinak elemzése volt. Ez a kontextus korántsem mellékes abból a szempontból, hogy kifejezi a modernitás elméleti kutatói új generációjának színre lépését.

Habermas, Bourdieu és Luhmann a klasszikus modernitás horizontján mozognak, abban az értelemben, hogy a különbözőképpen felfogott funkcionális differenciálódást tekintik a modernitás alapjelenségének, ennek relációjában értelmezve a társadalmi integráció kérdéseit is. Ezzel szemben Beck, Lash és Giddens a késő modernitás horizontján mozognak. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a posztmodernitás elméleteivel folytatott vita tanulságait beépítik saját szemléleti keretükbe, anélkül ugyanakkor, hogy a – szociológiai gondolkodást életre hívó – modernitás koncepciójának hátat fordítanának. Ennek megfelelően a funkcionális differenciálódás folyamatára nem úgy tekintenek, mint magától értetődő tendenciára, továbbá az annak következtében létrejött autonóm alrendszereket, életvilágokat és mezőket sem tekintik stabil struktúráknak. Sokkal inkább úgy látják, hogy ezek minden szempontból kontingenssé váltak: a cselekvők az alrendszereket és mezőket alapvetően kockázatok forrásaiként észlelik, melyekhez folyamatosan reflexíven kell viszonyulni, nem pedig stabil referenciapontokként, melyekhez igazodni lehet. Ebből fakadóan a társadalmi integráció is fundamentálisan átalakul: ahogy az integráció klasszikus modernitásbeli mechanizmusai elvesztik maguktól értetődőségüket, úgy válnak diszfunkcionálissá, szükségessé téve az integráció új, az egyéni reflexivitásban megalapozott formáinak a kialakulását. Blokkunk negyedik tanulmányában, melynek címe *Giddens modernizációelmélete. Intézményi átalakulás és politikai praxis*, egybeként ezeket a kérdéseket jártam körbe (Sik 2013b).

Mindezek az átalakulások nem csupán a társadalmi integráció szintjén, de a cselekvőkén is újszerű problémákat és kihívásokat szülnék. Ahogy az alrendszerek és mezők elvesztik stabil kereteiket, úgy megszűnnek konstitutívak lenni az ontológiai biztonság és az identitás konstrukciója szempontjából. Ennek következtében pedig újszerű patológikus és emancipatorikus lehetőségek nyílnak meg a személyközi viszonyok és a kollektív cselekvés terén egyaránt. Blokkunk ötödik tanulmányában Giddens egyik legnagyobb hatású könyvének, a *Modernity and Identity* (Modernitás és identitás) nyitó fejezetén keresztül mutatjuk be, hogy pontosan miként kapcsolódnak egymáshoz a késő modernitás intézményi változásai az intimitás és identitás kérdéseivel. A hatodik, *Giddens modernitáselmélete: identitás és intimitás* címet viselő záró tanulmányban ugyanezeket a kérdéseket tárgyalom, áttekintve Giddens további vonatkozó tanulmányait is (Sik 2013c).

Hivatkozott irodalom

- Berger Viktor (2013): A tér problémája Anthony Giddens társadalomelméletében. *Replika* (82): 25–53.
- Bourdieu, Pierre (1979): *La distinction*. Paris: Gallimard. [Magyarul részlet: A habitus és az életstílusok tere. *Replika* (72): 49–94.]
- Giddens, Anthony (1984): *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony (1990): *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity. [Magyarul részlet, lásd jelen számunkban.]
- Giddens, Anthony (1992): *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony (2013 [1994]): Élet a poszttradicionális társadalmakban. *Replika* (82): 55–95.
- Habermas, Jürgen (2011 [1981]): *A kommunikatív cselekvés elmélete*. Budapest: Gondolat.
- Luhmann, Niklas (2009 [1984]): *Szociális rendszerek*. Budapest: AKTI–Gondolat.

Sik Domonkos (2013a): Giddens társadalomelmélete. *Társadalomkutatás* 31(1): 55–71.

Sik Domonkos (2013b): Giddens modernizációelmélete. Intézményi átalakulás és politikai praxis. *Replika* (82): 97.

Sik Domonkos (2013c): Giddens modernitáselmélete: identitás és intimitás. *Replika* (82): 135.